

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ГАЛИЦЬКИЙ КОЛЕДЖ ІМЕНІ В'ЯЧЕСЛАВА ЧОРНОВОЛА
ЮРИДИЧНЕ ВІДДІЛЕННЯ**

Циклова комісія юридичних дисциплін

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни

«Кримінальне право»

та «Кримінальне процесуальне право»

на тему:

**УМИСНЕ ТЯЖКЕ ТІЛЕСНЕ УШКОДЖЕННЯ: КРИМІНАЛЬНО-
ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ПРОБЛЕМИ ДОСУДОВОГО ТА
СУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ**

Виконала:

Студентка групи ПБ-31

Ярош Надія

Науковий керівник:

Валерій КУХАР

Оцінка _____

Тернопіль, 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА УМИСНОГО ТЯЖКОГО ТІЛЕСНОГО УШКОДЖЕННЯ.....	4
1.1 Поняття та правова природа умисного тяжкого тілесного ушкодження	5
1.2. Склад злочину передбаченого ст. 121 КК України	7
1.3. Кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки умисного тяжкого тілесного ушкодження	11
1.4 Відмежування умисного тяжкого тілесного ушкодження від суміжних складів кримінальних правопорушень	14
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ДОСУДОВОГО ТА СУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ УМИСНОГО ТЯЖКОГО ТІЛЕСНОГО УШКОДЖЕННЯ	17
2.1. Типові проблеми досудового розслідування та проведення судово-медичної експертизи	18
2.2. Проблеми судового розгляду та кваліфікації умисного тяжкого тілесного ушкодження	20
РОЗДІЛ 3. СУДОВА ПРАКТИКА У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО УМИСНОГО ТЯЖКОГО ТІЛЕСНОГО УШКОДЖЕННЯ.....	23
ВИСНОВКИ	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	29

ВСТУП

Актуальність теми. Насамперед полягає у високому рівні суспільної небезпеки даного кримінального правопорушення, а також його поширеність та складність правильної правової кваліфікації. У Конституції України закріплено, що право людини на життя і здоров'я визнається найбільшою соціальною цінністю, а отже забезпечення належного захисту даного права, є одним із пріоритетних завдань держави і усієї правоохоронної системи. На даному етапі розвитку суспільства проблема завдання особам умисного тяжкого тілесного ушкодження набуває особливої актуальності і потребує глибоких досліджень. У результаті збільшення кількості насильницьких злочинів, погіршенням криміногенної ситуації в умовах оголошення воєнного стану, соціальної нестабільності, а також поширенням незаконного обігу зброї.

Особливого значення набуває проблема правильної кваліфікації даного кримінального правопорушення, а також його відмежування від суміжних за складом злочинів, адже помилки можуть призводити до порушення принципу законності, порушення прав учасників, а також неправильного призначення покарання.

Важливість даної роботи також пояснюється у необхідності вдосконалення кримінального законодавства та практики щодо застосування права у сфері захисту життя та здоров'я. Отже, актуальність теми курсової роботи полягає у необхідності комплексного дослідження усіх правових аспектів злочину щодо нанесення тяжких тілесних ушкоджень, розроблення науково обґрунтованих підходів до правильної кваліфікації даного кримінального правопорушення, а також пошуку шляхів вдосконалення практики щодо досудового розслідування і судового розгляду з метою забезпечення належного захисту основоположних прав людини.

Ступінь розробленості. Дану та схожі теми про умисні тяжкі ушкодження досліджували у своїх працях юристи та студенти юридичних факультетів, а саме: І.О. Зінченко, П.П. Андрушко, О.Ф. Бантишев, О.М. Юрченко, О.О. Дудоров, В.О. Навроцький, В.К. Грищук, М.І. Бажанов, М.І. Галюков, М.І. Хавронюк, І. В. Красницький та інші.

Однак, досі це питання залишається доволі складним і дискусійним, через внесення змін до законодавства, тому потребує глибших додаткових досліджень.

Об'єкт дослідження. У даній курсовій роботі об'єктом дослідження виступають суспільні відносини, що виникають у сфері кримінально-правової охорони життя та здоров'я людини.

Предмет дослідження. Законодавчі, теоретичні, а також практичні аспекти кримінальної відповідальності за умисне тяжке тілесне ушкодження, проблеми його досудового розслідування та судового розгляду.

Мета дослідження. Мета роботи полягає в глибокому вивченні юридичних питань у сфері кримінального законодавства та відповідальності за злочини проти життя та здоров'я.

Завдання дослідження. Відповідно до мети дослідження поставлено наступні завдання:

- Зробити аналіз основних положень Конституції України, кримінального, кримінально-процесуального, а також міжнародного законодавств;
- Узагальнити вже наявну літературу, праці, думки, пропозиції щодо складу злочину, передбаченого ст. 121 КК України;
- Проаналізувати основні проблеми кваліфікації злочину;
- Дослідити наявну судову практику у справах щодо розгляду злочинів «умисне тяжке тілесне ушкодження»;
- Проаналізувати та поглибити систему спеціальних термінів, які допоможуть краще зрозуміти процеси у кримінальному законодавстві, які виникають на досудовому розслідуванні та судовому розгляді злочину.

РОЗДІЛ 1. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА УМИСНОГО ТЯЖКОГО ТІЛЕСНОГО УШКОДЖЕННЯ

1.1 Поняття та правова природа умисного тяжкого тілесного ушкодження

Конституція України прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року. У статті 3 Основного Закону держави закріплено, що «людина, її здоров'я, честь та гідність є в державі найвищою соціальною цінністю» [1]. На захист та охорону найвищої цінності людини прийнято 05 квітня 2001 році Кримінальний кодекс України, у якому закріплено найсуворішу, а саме кримінальну відповідальність за протизаконне посягання на цінності, які суворо охороняються Конституцією України.

Відповідальність за кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я встановлена та закріплена у II розділі Особливої частини Кримінального кодексу України. Також у даному розділі містяться норми, що передбачають відповідальність й за інші тілесні ушкодження різної тяжкості. У Кримінальному кодексі України виокремлено наступні види тілесних ушкоджень, а саме:

- Умисні тяжкі тілесні ушкодження (ст. 121 – 124 КК України);
- Умисні тілесні ушкодження середньої тяжкості (ст. 122 КК України);
- Умисні легкі тілесні ушкодження (ст. 125 КК України).

На сьогоднішній день Кримінальний кодекс України передбачає понад 20 складів кримінальних правопорушень, що містять наслідок притягнення до відповідальності за спричинення тяжких тілесних ушкоджень, 14 складів кримінальних правопорушень, за які передбачена відповідальність за спричинення тілесних ушкоджень середньої тяжкості, а також 2 склади за які передбачена кримінальна відповідальність за спричинення легких тілесних ушкоджень.

У ч.1 ст. 121 Кримінального кодексу України чітко закріплено визначення злочину, а саме умисного тяжкого тілесного ушкодження. Під ним закріплено умисне тілесне ушкодження, небезпечне для життя в момент заподіяння, чи таке, що спричинило втрату будь-якого органу або його функцій, психічну хворобу або інший розлад здоров'я, який поєднаний зі

стійкою втратою працездатності не менш як на 1/3, або переривання вагітності чи непоправне знівечення обличчя. [2]

Також, під поняттям «тяжкі тілесні ушкодження» необхідно розуміти, що це ушкодження, які є небезпечними для життя у момент їх нанесення або у клінічному перебігу через різні проміжки часу. Вони викликають явища, котрі загрожують життя, а також які без надання вчасної медичної допомоги, як правило можуть або закінчують смертю потерпілого.

Ознаками кримінального правопорушення передбаченого ст. 121 Кримінального кодексу України відповідно до п.2.1.1 Правил судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень є:

1. Небезпека для життя та здоров'я потерпілого;
2. Втрата будь-якого органу або його функції;
3. Психічне захворювання;
4. Розлад здоров'я, який поєднаний із стійкою втратою працездатності не менше як на 1/3;
5. Переривання вагітності;
6. Непоправне знівечення обличчя. [3]

Одночасно, навіть попередження смерті, викликане наданням медичної допомоги, не братиметься до уваги при наданні оцінки загрози життю та здоров'ю через завдання ушкоджень. Загрозливим станом для життя вважається стан, який розвивається в клінічному перебігу ушкоджень, незалежно від проміжку часу, що пройшов з моменту його заподіяння та перебуває з ним у прямому причинно-наслідковому зв'язку. [4]

Отже, кримінальне правопорушення щодо завдання тяжких тілесних ушкоджень є одним із найбільш суспільно небезпечних проти життя та здоров'я особи, яке характеризується умисною формою вини та настанням тяжких наслідків. Безпомилкове визначення його правової природи має важливе значення для його кваліфікації, відмежування від схожих злочинів, ефективного правового захисту життя і здоров'я людини, а також правильного призначення судом покарання.

1.2. Склад злочину передбаченого ст. 121 КК України

Важливим елементом кримінально-правової характеристики умисного тяжкого ушкодження, є склад кримінального правопорушення, яке передбачене ст. 121 Кримінального кодексу України. Глибокі його дослідження дозволяють виділити обов'язкові ознаки даного злочину, гарантувати правильну кваліфікацію злочинного діяння, а також відмежування його від суміжних складів кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи.

Об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 121 Кримінального кодексу України виступає здоров'я особи, а у окремих випадках факультативним об'єктом може виступати і життя особи, зокрема тоді, коли злочин спричинив смерть потерпілого.

Здоров'я та життя людини як об'єкт правової охорони визнається однією із найважливіших соціальних цінностей, що забезпечує нормальне функціонування особи, а посягання на нього шляхом нанесення тяжкого тілесного ушкодження, може створювати реальну загрозу життю, а також нерідко тягне за собою незворотні наслідки для організму потерпілого.

Кримінальна відповідальність за спричинення шкоди для власного здоров'я може наступати лише у окремих випадках, спеціально передбачених Кримінальним кодексом України. До прикладу коли це пов'язано із посяганням на інші суспільні відносини, окрім здоров'я іншої особи (ч.ч. 1, 2, ст. 409 Кримінального кодексу України).

Обов'язковою ознакою даного кримінального правопорушення є наявність потерпілого. Ним може виступати лише людина, неважливо від наявності або відсутності громадянства.

Дане кримінальне правопорушення є найтяжчим із усіх проти життя і здоров'я людини, а тому законодавець відносить його до категорії тяжких злочинів.

Об'єктивну сторону злочину передбаченого ст. 121 Кримінального кодексу України формують:

- дія або бездіяльність;

- злочинні наслідки у вигляді тяжкого тілесного ушкодження;
- причинно-наслідковий зв'язок між діянням і наслідками.

Завдання тілесних ушкоджень є протиправне, винне порушення анатомічної цілісності органів потерпілого, а також його функцій, що виникає як наслідок одного чи декількох зовнішніх ушкоджуючих факторів.

Суспільно небезпечні дії при нанесенні тяжких тілесних ушкоджень можуть виражатись у різноманітному виді впливу на потерпілого, до прикладу фізичному, хімічному, біологічному чи психічному. Бездіяльність полягає у невчиненні винним певних дій, які він міг і був зобов'язаний вчинити стосовно потерпілого, що як наслідок, потягло за собою завдання шкоди здоров'ю у вигляді тілесних ушкоджень.

Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони даного кримінального правопорушення є настання суспільно небезпечних наслідків, а отже склад даного злочину є матеріальним і вважається закінченим з моменту спричинення тяжкого тілесного ушкодження потерпілому.

Характер, а також тяжкість тілесних ушкоджень визначаються СМЕ (судово-медичною експертизою) на підставі «Правил судово-медичного визначення ступення тілесних ушкоджень», які затвердженні Наказом МОЗ України від 17 січня 1995 року №6.

Детальний перелік тілесних ушкоджень, які є небезпечними для життя передбачений у п.2.1.2 Правил, зокрема:

- такі, що проникають у черепну порожнину, у тому числі і без ушкодження головного мозку;
- відкриті та закриті переломи кісток склепіння та основи черепа;
- забій головного мозку;
- поранення грудної клітки із проникненням тощо.

Також слід зазначити, що тяжким тілесним ушкодження визнається втрата будь-якого органу чи його функцій, а саме:

- зору;
- слуху;
- язика (мовлення);

- руки;
- ноги;
- репродуктивної здатності.

Суб'єктом кримінального правопорушення, яке передбачене ст. 121 Кримінального кодексу України визнається фізична осудна особа, яка на момент вчинення злочину досягла чотирнадцяти річного віку. Таке зниження віку кримінальної відповідальності за спричинення тяжкого тілесного ушкодження, законодавець пояснює тим, що дане діяння характеризується підвищеним ступенем суспільної небезпеки.

Одною із обов'язкових ознак суб'єкта є його осудність та досягнення встановленого законом віку. Особа, яка вчиняє злочин повинна усвідомлювати свої дії, їх суспільно небезпечний характер, а також могли ними керувати. Особа, яка визнана неосудною не може бути притягнута до кримінальної відповідальності згідно із законом, однак до неї повинні застосовуватись примусові заходи медичного характеру.

Суб'єктивна сторона даного злочину вирізняється умисною формою вини. Умисел можливий як прямий, так і не прямий. Особа усвідомлює небезпечний характер своїх дій, передбачає та бажає або свідомо допускає настання тяжких наслідків для життя та здоров'я потерпілого. Мета умисного спричинення тяжкого тілесного ушкодження впливає на кваліфікацію даного злочину лише у одному випадку, а саме тоді коли нею є залякування (ч.2 ст. 121 Кримінального кодексу України). Ставлення винного, якщо настала смерть потерпілого є необережним, яке виявляється у формі злочинної самовпевненості або злочинної недбалості.

Важливе значення для правильної кваліфікації злочину має встановлення спрямованості умислу, адже лише це дозволяє відмежувати його від суміжних складів кримінальних правопорушень, наприклад від умисного вбивства або замаху на нього.

Обов'язковим елементом є встановлення мотиву і мети при вчиненні кримінального правопорушення, оскільки у багатьох випадках певна їх

наявність є підставою для кваліфікації злочину за іншими статтями, які передбачені кримінальним кодексом, до прикладу:

- умисне заподіяння працівникові правоохоронного органу або його близьким родичам тяжкого тілесного ушкодження у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків кваліфікується за ч.3 ст. 345 Кримінального кодексу України;

- умисне заподіяння тяжких тілесних ушкоджень членам певної національної, етнічної, расової чи релігійної групи, маючи на меті повне або часткове їх знищення кваліфікується за ч.1 ст. 442 Кримінального кодексу України;

- завдання тяжких тілесних ушкоджень в стані сильного душевного хвилювання кваліфікується за ст. 123 Кримінального кодексу України;

- перевищення меж необхідної оборони чи у разі перевищення заходів, які необхідні для затримання особи слід кваліфікувати за ст. 124 Кримінального кодексу України;

Також це відноситься і до ряду інших кримінальних правопорушень, коли вчинення умисного тяжкого тілесного ушкодження спричинене певним мотивом або метою, у тому числі ч.3 ст.350; ч.3 ст. 377; ч.3 ст. 398 тощо). Одночасна кваліфікація дії особи, яка притягається до кримінальної відповідальності ще і за ст. 121 Кримінального кодексу України непотрібна.

[5]

Підсумовуючи усе вище наведене, можна дійти висновку, що склад кримінального правопорушення, передбаченого ст. 121 Кримінального кодексу України, включає у себе усі складові елементи, а саме: об'єкт, суб'єкт, об'єктивну та суб'єктивну сторони. Їх правильне визначення має важливе значення для правильної кваліфікації злочину, а також його відмежування від суміжних складів кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи.

1.3. Кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки умисного тяжкого тілесного ушкодження

Кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки кримінального правопорушення, передбаченого ст. 121 Кримінального кодексу України мають важливе значення для подальшого надання правильної кримінально-правової оцінки вчиненого злочину та встановлення ступеня його суспільної небезпеки. Їхнє визначення дозволяє відмежовувати склад кримінального правопорушення від більш небезпечних форм його вчинення, а також подальше призначення справедливого покарання судом.

Відповідно до ч.2 ст. 121 Кримінального кодексу України, кваліфікуючими ознаками умисного тяжкого тілесного ушкодження є:

- вчинення його способом, що має характер особливого мучення;
- вчинення його групою осіб;
- вчинення його із метою залякування;
- вчинення його з мотивів расової, національної, релігійної нетерпимості;
- вчинення його на замовлення;
- спричинення ним смерті потерпілого [6, с.31]

У пункті 3.2 Правил визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень зазначено, що «Заподіяння мук – це дії, що спрямовані на тривале позбавлення людини їжі, пиття чи тепла, залишання його в шкідливих для здоров'я умовах та інші подібні дії» [3]. Умисне тяжке тілесне ушкодження, вчинене способом, що має характер особливого мучення, має місце тоді, коли вчинення злочину супроводжувалось особливим фізичним або моральним стражданням. Мученням можуть визнаватись будь-які дії, які містять як наслідок, значні страждання чи біль. Ними можуть визнаватись дії, спрямовані на тривале позбавлення людини їжі, води та тепла, залишення її в небезпечних для життя та здоров'я умовах, використання різного роду термічних факторів, щипання, шмагання, завдання болю тупими або гострими предметами та інші схожі протиправні дії вчинені відносно потерпілого. Особливим проявом таких дій, необхідно визнавати такі дії, як такі, що мають характер мордування або катування. [5]

Значною проблемою виступає кваліфікація умисного тяжкого тілесного ушкодження, яке вчинене організованою групою осіб або групою за попередньою змовою, адже зміст ч.2 ст. 121 Кримінального кодексу України зазначає лише вчинення кримінального правопорушення «групою осіб». Доцільно зауважує Шапченко С.Д., що «за змістом ч.1 ст.28 КК, відсутність попередньої змови між виконавцями злочину є обов'язковою ознакою його вчинення «групою осіб». Таким чином, вчинення особою злочину за наявності попередньої змови формулюванням «вчинення злочину групою осіб» не охоплюється, і ця ознака такій особі інкримінуватись не повинна»[7, с.91]. Варто підкреслити, що у ч.2 ст. 121 йдеться про групу осіб, яка утворена без попередньої змови. Заподіяння умисного тяжкого тілесного ушкодження групою осіб за попередньою змовою або організованою групою також потребує кваліфікації, за частиною другою даної статті. Одночасно з цим вчинення злочину групою осіб, можливо як з прямим, так і з непрямым умислом [5].

Умисне тяжке тілесне ушкодження, яке вчинене, маючи на меті залякування потерпілого чи інших осіб, має місце тоді, якщо такі тілесні ушкодження завдаються для викликання у останніх почуття страху. Основним змістом погроз виступає залякування. Проте, єдине бажання викликати почуття страху не є єдиною ціллю вчинення тяжких тілесних ушкоджень. Зазвичай, вони виступають засобом впливу на потерпілого або інших осіб, щоб змусити їх виконати певну дію або утриматись від її вчинення. Іншими особами, на залякування яких направлене вчинення тілесних ушкоджень потерпілому, можуть бути визнані будь-які особи, на яких, на думку винного, вчинення протиправних дій щодо потерпілого, може спричинити необхідний для нього вплив. Умисне тяжке тілесне ушкодження, яке було вчинене з метою залякування потерпілого або інших осіб при вимаганні, необхідного кваліфікувати за ч.4 ст. 189 Кримінального кодексу України [8].

Кваліфікуюча ознака ст. 121 Кримінального кодексу України «з мотивів расовою, національної або релігійної нетерпимості» вказує на підвищену суспільно небезпечність протиправного діяння, оскільки посягання

здійснюється не лиш на життя та здоров'я конкретної особи, а й на основоположні принципи рівності та відсутності дискримінації.

Протиправний мотив вказує, що винна особа діє через неприємні відносини або наявність ворожнечі до потерпілого як представника певної раси, національності, або належності до окремої релігійної групи. Для кваліфікації злочину за даним фактом є обов'язковим доведення саме цього мотиву, адже він докорінно впливає на юридичну оцінку злочину, а також відмежовує його від побутових конфліктів або особистих мотивів. Присутність даної ознаки, акцентує не лише кримінально-правовий, а й соціально-етичний аспект відповідальності, адже такі протиправні дії спрямовані на розпалювання ворожнечі та порушення принципу толерантності в суспільстві.

Під вчиненням злочину на замовлення необхідно розуміти протиправні діяння, які направлені на умисне заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, що може реалізовуватись виконавцем за попередньою домовленістю із замовником. Такі дії являються вільним волевиявленням зі сторони виконавця, згідно з чим виконавець гарантує за певну винагороду довести злочин до кінця, а замовник дає обіцянку вчинити або не вчинити в інтересах останнього певні дії. Мотивом у даному випадку, як правило, виступає корисливий мотив, адже замовник обіцяє надання виконавцю винагороди, а виконавець за неї іде на вчинення кримінального правопорушення.

Поняття «замовлення» є широким та може містити декілька видів такого злочину, а саме: за дорученням та за наймом [9, с.8].

Розділення «видів» замовлення в кримінально-правовому значенні впливає на кваліфікацію і повинно здійснюватись в межах ч. ч. 3, 4, ст. 27 ч.2 ст. 121 Кримінального кодексу України.

Виділять декілька ознак умисного тяжкого тілесного ушкодження, яке вчиняється на замовлення, а саме:

1. Дві чи більше особи;
2. Єдиний умисел в осіб, що його вчиняють;
3. Різні способи чи знаряддя вчинення злочину;

4. На замовлення можливо лише вчинити злочин, для суб'єктивної сторони котрого характерною є вина у формі умислу;
5. Можливий розподіл ролей;
6. Нематеріальний або матеріальний характер [10, с.50].

Кваліфікуюча ознака злочину передбаченого ст. 121 Кримінального кодексу України, а саме смерть потерпілого, має місце тоді, коли в результаті протиправного діяння настає остання. Особливістю цього кваліфікуючого виду умисного тяжкого тілесного ушкодження є те, що містить два суспільно небезпечні наслідки, а саме: тяжкі тілесні ушкодження (первинний) і смерть (похідний). Однак, психічне ставлення до яких з боку винного є різним. До спричинення тяжкого тілесного ушкодження він ставиться умисно, а до настання смерті в результаті такого ушкодження – необережно, при цьому ж винний повинен усвідомлювати можливість настання похідного наслідку в результаті настання первинного [8].

Підсумовуючи усе вище сказане, можна дійти висновку, що кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки злочину передбаченого ст. 121 Кримінального кодексу України, а саме спричинення тяжкого тілесного ушкодження відображають підвищений ступінь суспільної небезпеки даного злочину та мають істотне значення для правильної його кваліфікації. Їх правильне визначення дозволяє індивідуалізувати кримінальну відповідальність, також відмежувати різні форми вчинення злочину та забезпечити справедливе призначення судом покарання.

1.4 Відмежування умисного тяжкого тілесного ушкодження від суміжних складів кримінальних правопорушень

Відмежування умисного тяжкого ушкодження від суміжних складів злочинів має надважливе значення для правильної його кваліфікації та забезпечення законності кримінального провадження. На практиці часто

з'являються труднощі у розмежуванні умисного тяжкого тілесного ушкодження від інших злочинів проти життя і здоров'я особи, до прикладу умисного вбивства чи замаху на таке, вбивства через необережність, спричинення тілесних ушкоджень іншого ступеня тяжкості. Отже встановлення характеризуючих ознак кожного складу кримінального правопорушення є обов'язковим для правильної оцінки вчиненого діяння.

На практиці часто виникають проблемні питання відносно розмежування умисного вбивства та умисного нанесення тяжких тілесних ушкоджень, які спровокували смерть жертви. Одним із критеріїв розмежування наведених складів злочинів виступає саме суб'єктивна сторона, котра виявляється у ставленні обвинуваченого до наслідків вчинених дій. У випадку умисного вбивства – умисел визначається позбавлення жертви життя, а щодо умисного спричинення тяжкого тілесного ушкодження, що наслідком настала смерть потерпілого, має місце умисел на спричинення винятково тілесних ушкоджень, а смерть проявляється у необережності.

Для відмежування даних злочинів, необхідно докладно досліджувати докази, які мають значення для встановлення змісту і спрямованості умислу винного. Усе, що стосується умислу, потрібно вирішувати виходячи із сукупності усіх обставин злочину, враховуючи спосіб, знаряддя злочину, кількість, характер, а також локалізацію завданих тілесних ушкоджень, причини зупинення протиправних дій, поведінку винного і потерпілого, їхні взаємин, які передували злочину. Якщо ж зловмисник діяв з умислом саме на вбивство потерпілого, тривалість часу, який пройшов з моменту нанесення ушкоджень і до настання смерті останнього, для кваліфікації злочину за ст. 115 Кримінального кодексу України значення не має [8].

Особливість вбивства з необережності полягає у його суб'єктивній стороні, а саме в тому, що воно має місце лише при необережній формі вини, яка може виступати у вигляді як злочинної самовпевненості, так і у недбалості. Необережність є формою вини, якій притаманне поєднання усвідомлення особою суспільно небезпечного характеру свого діяння та недбалого або

самовпевненого ставлення до настання незворотних, небезпечних наслідків свого діяння [11].

У виняткових випадках, коли особа, яка завдала тяжкого тілесного ушкодження потерпілому, передбачала можливість настання протиправних наслідків свого діяння, проте легковажно розраховувала на їх відвернення, або ж не передбачала можливості їх настання, хоч повинна була і могла їх передбачити, то її дії слід кваліфікувати, як вчинення необережного тяжкого або ж середньої тяжкості тілесного ушкодження, відповідно до ст. 128 Кримінального кодексу України. Заборонено, надавати оцінку, як умисному заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, які були одержані потерпілим при падінні від поштовху або удару, якщо винний не бажав або свідомо не допускав настання таких тяжких наслідків [14].

Для правильності розмежування злочинів у вигляді умисного тяжкого тілесного ушкодження та умисного середньої тяжкості ушкодження, перш за все необхідна їх правильна кваліфікація.

Дане питання досліджував відомий український правник Тубелець О.С. та на дану тему зазначав, що «кваліфікація злочинів є основоположною, фундаментальною, центральною, стрижневою частиною, ядром застосування кримінального закону в слідчій та судовій практиці. У кваліфікації злочину знаходить вияв принцип персональної відповідальності за конкретне діяння, передбачене законом. Звідси випливає, що лише правильна кваліфікація є однією з гарантій здійснення правосуддя відповідно до закону» [12, с.100].

Варто відмітити, що дані два злочини слід розмежовувати саме за наслідками, які вони спричинили. Як вже зазначалось, за ст. 121 Кримінального кодексу України наступають тяжкі тілесні ушкодження, відповідно за ст. 122 Кримінального кодексу України – тілесні ушкодження середньої тяжкості.

Отже, одним із обов'язкових елементів суб'єктивної сторони складу вище наведених кримінальних правопорушень є настання суспільно небезпечних наслідків, саме вони виступають одним із основних розмежовуючих елементів даних складів злочинів. Варто взяти до уваги, що

також вадливу роль буде відігравати судово-медичний експерт, на якого покладається обов'язок встановити чи присутні тілесні ушкодження, якщо так, то які вони за характером, їхню локалізацію та кількість на тілі, в який час вони утворені, властивості ймовірних предметів, якими вони завдані, а також ступінь тяжкості завданих ушкоджень [3]. Винятково, саме до компетенції суду належить встановлювати наявність або відсутність ознак, які притаманні для кримінальних правопорушень передбачених статтями 121 та 122 Кримінального кодексу України.

Проте, варто зазначити, що сам висновок проведеної судово-медичної експертизи містить лиш надання медичної оцінки наслідкам злочинного діяння, і саме у такому розумінні повинна оцінюватись судами при з'ясуванні питання щодо доведеності винуватості обвинуваченого у вчиненні злочину, обставини його вчинення та кримінально правової кваліфікації [13].

Підсумовуючи все вище наведене, можна з впевненістю сказати, що відмежування злочину передбаченого ст. 121 Кримінального кодексу України від інших, суміжних за складом злочинів, ґрунтується найперше на глибокому аналізі об'єктивних та суб'єктивних ознак спричиненого протиправного діяння, характеру наслідків та спрямованості умислу винної особи на вчинення кримінального правопорушення. Правильне встановлення даних ознак, забезпечує належну кваліфікацію злочину, правильного призначення покарання а також сприяє реалізації принципу законності у кримінальному судочинстві.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ДОСУДОВОГО ТА СУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ УМИСНОГО ТЯЖКОГО ТІЛЕСНОГО УШКОДЖЕННЯ

2.1. Типові проблеми досудового розслідування та проведення судово-медичної експертизи

Досудове розслідування злочинів, передбачених ст. 121 Кримінального кодексу України, а саме тих, які пов'язані з умисним тяжким тілесним ушкодженням, має найважливіше значення для забезпечення повного, всебічного і неупередженого встановлення усіх обставин їх вчинення. Значущу функцію у таких кримінальних провадженнях має судово-медична експертиза. Оскільки, саме її висновок дозволяє визначити характер, механізм нанесення, ступінь тяжкості тілесних ушкоджень та встановити причинно-наслідковий зв'язок між злочинними діями винного та наслідками, які в результаті таких дій, настали.

Проте на практиці під час досудового розслідування часто виникають проблеми, які пов'язані із збиранням доказів, проведення слідчих (розшукових) дій, призначенням та проведенням судово-медичних експертиз та кінцевою оцінкою їх результатів. Наявність таких перешкод може негативно вплинути на правильності кваліфікації злочину, а також на ефективність доведення вини під час судового розгляду.

Саме тому, глибоке дослідження притаманних проблем досудового розслідування та проведення судово-медичної експертизи має важливе значення. Як приклад типових проблем, можна навести наступні:

- несвоєчасне призначення судово-медичної експертизи органом досудового розслідування;
- часткове вилучення медичної документації;
- наявність відмінностей та суперечностей між первинною та повторною експертизами;
- труднощі під час встановлення причинно-наслідкового зв'язку;
- складність визначення механізму утворення тілесних ушкоджень;
- помилково кваліфікація через неправильне встановлення експертом ступеня тяжкості завданих ушкоджень;
- затягування строків проведення слідчих (розшукових) дій та експертиз;
- відсутність взаємодії між слідчих, прокурором та експертом;

- відмінне трактування висновків експерта сторонами обвинувачення та захистом, тощо.

Однією із головних проблем досудового розслідування злочину передбаченого ст. 121 Кримінального кодексу України виступає несвоєчасне і неповне збирання доказів. Відповідно до положень норм Кримінального процесуального кодексу України, орган досудового розслідування зобов'язаний забезпечити повне, всебічне і неупереджене дослідження усіх обставин кримінального провадження за фактом нанесення тяжких тілесних ушкоджень. Проте, на практиці часто виникають випадки несвоєчасного проведення слідчих (розшукових) дій, до прикладу проведення огляду місця події, допиту свідків та потерпілого, відшукування та вилучення речових доказів, що в результаті може негативно вплинути на якість обвинувачення у суді [15].

Суттєвою проблемою досудового розслідування також є встановлення механізму утворення тілесних ушкоджень та причинно-наслідкового зв'язку між діями винної особи і наслідками, які настали. Для правильного розв'язання даних питань виникає необхідність залучення судово-медичного експерта з відповідними спеціальними знаннями для проведення відповідних експертиз. На практиці дуже часто показання потерпілого, свідків та підозрюваного під час допитів суперечать одне одному, в результаті чого виникають перешкоди для встановлення об'єктивної сторони вчиненого злочині і потребує використання судово-медичного висновку експерта як джерела доказів [16].

Також важливою проблемою виступає правильне визначення ступеня тяжкості отриманих потерпілим тілесних ушкоджень, саме від судово-медичного висновку експерта, як правило, залежить кваліфікація кримінального правопорушення, відповідно Кримінальному кодексу України. Допущення навіть найменшої помилки під час проведення експертизи або неповнота медичної документації, може стати на заваді для надання правильної правової оцінки протиправному діянні [3].

Не менш важливу складність становить, як вже згадувалось вище, відмежування умисного тяжкого тілесного ушкодження від суміжних складів

злочинів, а найчастіше від замаху на умисне вбивство. Для надання правильної кваліфікації органу досудового розслідування слід встановити спрямованість умислу винної особи, а це, як вже відомо, вимагає ретельного аналізування усіх обставин вчиненого кримінального правопорушення [17].

Ще однією проблемою досудового розслідування виступають довготривалі строки проведення судово-медичних експертиз та виникнення необхідності призначення проведення їх додатково або повторно. Все це може призвести до затягування строків досудового розслідування і ускладнити забезпечення принципу «розумних строків кримінального провадження» [18].

Підсумовуючи, варто зазначити, що досудове розслідування та проведення судово-медичної експертизи у справах про завдання умисного тяжкого тілесного ушкодження супроводжуються низкою характерних проблем, які тісно пов'язані із оперативністю та повнотою збирання доказової бази, складністю встановлення механізму завдання і утворення тілесного ушкодження, причинно-наслідкового зв'язку, а також необхідністю надання належної оцінки висновкам експертів. Вирішення вище наведених труднощів є необхідною і обов'язковою умовою для забезпечення повного, всебічного та об'єктивного розслідування, правильної правової кваліфікації, а також, як наслідок, доведеності вини у судовому порядку і призначення справедливого покарання судами.

2.2. Проблеми судового розгляду та кваліфікації умисного тяжкого тілесного ушкодження

Розпочинаючи досліджувати даний розділ, вважаю за доцільне зазначити, що судовий розгляд кримінальних проваджень щодо завдання умисного тяжкого тілесного ушкодження, а також його правильна кваліфікація часто супроводжуються складнощами, які пов'язані із надання судами оцінки доказам, встановлення спрямованості умислу, відмежування від суміжних

складів злочинів. Актуальність дослідження даних проблем, перш за все зумовлена необхідністю забезпечення правильної правової оцінки протиправним діям, єдності судової практики і дотримання принципу законності під час ухвалення судами рішень.

Вище нам вдалось встановити, що «умисне вбивство» є злочином, який регулюється нормами ст. 115 Кримінального кодексу України, а «умисне тяжке тілесне ушкодження», в результаті якого настала смерть потерпілого, підлягає нормам ч.2 ст. 121 цього ж кодексу. Саме ці два кримінальні правопорушення містять у собі суміжні склади. Одне лише суб'єктивне ставлення винного до наслідків вчинених дій та спрямованості умислу є вирішальними ознаками для кваліфікації його протиправних дій. Коли ж вчиняється умисне вбивство, то настання смерті потерпілого визначається умислом злочинця, тоді ж як при спричиненні тяжкого тілесного ушкодження, наслідком якого настала смерть потерпілого та відношенню правопорушника до таких наслідків, притаманна необережна форма вини.

Суд при дослідженні зібраних доказів стороною обвинувачення, а при наявності і сторони захисту, зобов'язаний встановити зміст умислу обвинуваченого, а також йому необхідно надати правову оцінку всім обставинам вчинення злочину.

Одною із найскладніших проблем є розмежування «умисного тяжкого тілесного ушкодження» від «замаху на умисне вбивство» передбаченого ч.2 ст. 15 ч. 1 ст. 115 Кримінального кодексу України. Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду у своїй постанові від 09 жовтня 2018 року у справі №760/4968/15-к зазначив, що: «при відмежуванні замаху на вбивство від умисного заподіяння тяжкого тілесного ушкодження визначальним є суб'єктивне ставлення винного до наслідків своїх дій: якщо особа, усвідомлюючи суспільно небезпечний характер свого діяння і передбачаючи його суспільно небезпечні наслідки, бажає їх настання, умисел є прямим, а якщо не бажає, хоча й свідомо припускає їх настання, умисел є непрямим. Для з'ясування змісту та спрямованості умислу особи при дослідженні доказів їм необхідно виходити з сукупності всіх обставин вчиненого діяння, зокрема

враховувати спосіб, знаряддя злочину, кількість, характер і локалізацію поранень та інших тілесних ушкоджень, причини припинення злочинних дій, поведінку винного і потерпілого, що передувала події, їх стосунки. Визначальним при цьому є суб'єктивне ставлення винного до наслідків своїх дій» [19]. У даній правовій позиції Верховний Суд прямо вказує, що «умисне тяжке ушкодження» та «умисне вбивство» характеризуються дотичними складами кримінального правопорушення, а їхнє розмежування можливе лише після надання аналізу суб'єктивній стороні.

Тотожні елементи об'єктивної та суб'єктивної сторін властиві необережному тяжкому тілесному ушкодженню передбаченого ст. 128 Кримінального кодексу України. Верховний Суд у своїй постанові роз'яснив, що розмежування умисного протиправного завдання тяжких тілесних ушкоджень другій людині (ч.1 ст. 121 Кримінального кодексу України) та спричинення таких ушкоджень із необережності (ст. 128 Кримінального кодексу України) здійснюється за об'єктивною та суб'єктивною сторонами проаналізованих складів злочинів.

З огляду практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного суду щодо злочинів проти життя і здоров'я можна зіткнутись із ще однією типовою проблемою, а саме з неоднаковою оцінкою судами доказів. Йдеться про те, що однакові за змістом фактичні обставини суди кваліфікують по різному, одні за ст. 121 Кримінального кодексу України, а інші за ч.2 ст. 115 цього ж кодексу. Верховний Суд підкреслив, що неправильне встановлення умислу становить найпоширенішу причину неправильної кваліфікації злочину. Все це призводить до відсутності єдиної судової практики і породжує порушення принципу правової визначеності, у результаті виникає проблема неоднакового застосування норм кримінального закону судами першої та апеляційного інстанцій, що доволі часто призводить до скасування вироків у касаційному порядку [20].

З усього вище наведеного напрошується висновок, що основними проблемами судового розгляду та кваліфікації злочину передбаченого ст. 121 Кримінального кодексу України є складність встановлення спрямованості

умислу, відмежування від суміжних складів злочинів, і як не прикро, відсутність єдиної сформованої судової практики. Вирішення даних проблем криється у безпринципному дотриманні судами правових позицій Верховного Суду у аналогічних справах, а також формування єдиної усталеної практики застосування норм кримінального законодавства.

РОЗДІЛ 3. СУДОВА ПРАКТИКА У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО УМИСНОГО ТЯЖКОГО ТІЛЕСНОГО УШКОДЖЕННЯ

Дослідження даного розділу вважаю за необхідне з того, що судова практика у кримінальних провадженнях щодо категорії злочинів передбачених ст. 121 Кримінального кодексу України має вкрай важливе значення для правильного та законного застосування положень чинного кримінального законодавства, а також для забезпечення цілісності та єдності її застосування. Глибокий аналіз судової практики дозволяє віднайти та виявити особливості

кваліфікації даних злочинів, притаманні помилки, які допускаються під час розгляду даної категорії справ, підходи судів до вирішення дискусійних запитань щодо правильності встановлення форми вини, ступеня тяжкості спричинених тілесних ушкоджень, а також відмежування від суміжних складів протиправних діянь. Саме тому, виникає чимала потреба у дослідженні судової практики для розуміння сучасних напрямів застосування ст. 121 Кримінального кодексу України та вдосконаленні правозастосовної діяльності.

Перш за все хочеться звернути увагу на Постанову Касаційного суду Верховного суду від 07 травня 2024 року у справі №332/875/23. Колегія суддів розглядала випадок, коли засуджений завдав потерпілому сліпе колоте-різане поранення у верхню зовнішню частину стегна, як наслідок невдовзі потерпілий помер від отриманого ушкодження, яке призвело до масивної крововтрати. У своїй скарзі засуджений посилався на «неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність, просить змінити судові рішення перекваліфікувавши його дії на ст. 124 КК», також засуджений стверджував, що «він захищав своє життя від протиправних дій потерпілого, котрий здійснив на нього напад, та хотів лише його зупинити, а тому діяв у стані необхідної оборони».

Однак, «суд дійшов до обґрунтованого висновку, що обставини для виникнення стану необхідної оборони у ОСОБА_6 були відсутні». Суд у своєму рішенні встановив, що на момент завдання потерпілому удару ножем, для засудженого вже не існувало реального суспільно небезпечного посягання з боку потерпілого, а також встановив, що сам засуджений підтвердив, що потерпілий, до моменту отримання тілесного ушкодження припинив свої протиправні дії відносно нього. Вагоме значення для правильної кваліфікації злочину також становили проведені судово-медичні експертизи, а саме їх висновки. Суд акцентував свою увагу на тому, що «згідно висновку експертизи рановий канал колото-різаної травми виявленої у потерпілого мав глибину близько 10,5 -11 см, що свідчить про завдання удару зі значною силою, оскільки з урахуванням загальної довжини леза (12,1 см), ніж занурився у тіло ОСОБА_8 майже повністю». На думку суду таке протиправне діяння

свідчило про значну силу удару, а також те, що винний усвідомлював можливість настання тяжких наслідків.

Крім цього, Верховний Суд зазначив, що суди при винесенні рішень, врахували поведінку обвинуваченого після вчинення злочину, а саме те що останній не викликав бригаду екстреної медичної допомоги, не надав жодної допомоги потерпілому для уникнення важких наслідків, а також залишив його самого стікати кров'ю. Оцінивши дані обставини, суд дійшов додаткового підтвердження того, що винний діяв не у стані необхідної оборони, а з умислом на завдання потерпілому тяжких тілесних ушкоджень. Таким чином, Верховний Суд дійшов висновку, що судами нижчих інстанцій правильно кваліфіковані дії винного за ч.2 ст. 121 Кримінального кодексу України як умисного тяжкого тілесного ушкодження, що спричинило смерть потерпілого.

Дана судова постанова Верховного Суду ілюструє, що для відмежування ст. 121 та ст. 124 Кримінального кодексу України вагоме значення становить наявність реального суспільно небезпечного посягання, співмірність між захистом та небезпечністю посягання, а також фактична обстановка, яка існувала на момент вчинення злочину [21].

На сьогоднішній день виникає ще одна актуальна проблема, а саме неправильне розмежування органом досудового розслідування та судом умисного тяжкого тілесного ушкодження та умисного вбивства. 24 червня 2025 року Херсонський апеляційний суд скасував вирок, згідно якого особу було засуджено за ч. 2 ст. 121 Кримінального кодексу України, а ухвалив новий вирок, за яким перекваліфікував її дії на ч.1 ст. 115 Кримінального кодексу України. Під час судового розгляду, дослідивши усі обставини вчиненого кримінального правопорушення, суд дійшов до висновку, що метод та характер нанесення тілесних ушкоджень, а також спосіб дій обвинуваченого свідчили саме про умисел на позбавлення життя потерпілого, а тому суд першої інстанції помилково кваліфікував злочин за ч.2 ст. 115 Кримінального кодексу України [22].

На жаль, у судовій практиці також виникають проблеми у правильності надані оцінки ступеня тяжкості тілесних ушкоджень. Так, Верховний Суд свою

постановою від 27 листопада 2025 року залишив ухвалу Рівненського апеляційного суду без змін. Колегія суддів Верховного Суду погодилась з рішенням апеляційного суду, відповідно до якого дії обвинуваченої перекваліфіковано з ч.1 ст. 121 Кримінального кодексу України на ч.2 ст. 125 Кримінального кодексу України. Суд під час судового розгляду встановив, що попередня кваліфікація кримінального правопорушення була необґрунтована, оскільки отримані потерпілою тілесні ушкодження не відповідали ознакам тяжкого тілесного ушкодження. Дана справа яскраво свідчить про те, що вирішальне значення для правильної кваліфікації та надання кримінально-правової оцінки діяння, відіграє судово-медична експертиза. Саме вона, дозволяє правильно кваліфікувати кримінальне правопорушення, а також призначити справедливе і законне покарання для винного [23].

При встановленні та наданні оцінки суб'єктивним ознакам складу кримінального правопорушення передбаченого ч.2 ст. 121 Кримінального кодексу України, а саме умисного тяжкого тілесного ушкодження, яке спричинило смерть потерпілого, судам потрібно виходити з того, що ознаками суб'єктивної сторони складу даного злочину, є умисел на завдання «тяжкого тілесного ушкодження в прямій і непрямій формі», все це відобразив Верховний Суд у своїй постанові від 16 серпня 2022 року у справі №125/636/20 [24].

Роблячи висновок даного розділу, слід зазначити, що аналіз судової практики у кримінальних провадженнях щодо умисного тяжкого ушкодження підтверджує важливість ролі судів у формуванні єдиних підходів кваліфікації зазначеної категорії злочинів. Під основними проблемами скриваються труднощі на практиці під час встановлення спрямованості умислу винної особи, відмежування злочину передбаченого ст. 121 Кримінального кодексу України від суміжних складів кримінальних правопорушень, а також, не менш важливим, виступає правильне встановлення ступеня тяжкості тілесного ушкодження.

Саме вище згадані проблеми найчастіше стають підставою для зміни або скасування судових рішень судами вищих інстанцій. Верховний Суд

ухвалюючи свої правові позиції, має на меті, перш за все сприяти правильності застосування положень ст. 121 Кримінального кодексу України, а також забезпечувати єдність судової практики, що в результаті має істотне значення для реалізації засад верховенства права, законності та справедливості у кримінальному провадженні.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження, під час написання даної курсової роботи було з'ясовано, що кримінальне правопорушення передбачене ст. 121 Кримінального кодексу України відноситься до категорії найбільш суспільно небезпечних злочинів проти життя і здоров'я особи, відповідальність за яке передбачена лише позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років, в залежності від важкості спричинених наслідків та правової кваліфікації. Кримінально-правова характеристика умисного тяжкого тілесного ушкодження визначається властивостями об'єкта протиправного посягання, об'єктивної і суб'єктивної сторін, присутністю кваліфікуючих та

особливо кваліфікуючих ознак, що в сукупності впливають на ступінь суспільної небезпечності злочинних дій.

В процесі дослідження встановлено, що надважливе значення для правильної кваліфікації становить відмежування кримінального правопорушення передбаченого ст. 121 Кримінального кодексу України, а саме тяжкого тілесного ушкодження від суміжних за складом злочинів, особливо від умисного вбивства, вбивства через необережність, тілесних ушкодження середньої тяжкості, а також завдання тяжких тілесних ушкоджень при перевищенні меж необхідної оборони тощо. Головним критерієм відмежування даних злочинів є встановлення умислу винної особи і фактичних обставин вчиненого протиправного посягання.

Опрацювання особливостей досудового розслідування показало, що одною із поширених проблем є своєчасно розпочате розслідування, оперативне та законне збирання доказів, належна фіксація доказів, встановлення механізму спричинення тілесних ушкоджень, його причинно-наслідковий зв'язок між діями винного і наслідками, які настали, а також проведення відповідних експертиз і надання їм оцінки. Тільки висновки судово-медичних експертиз у більшості випадків відіграють вирішальну роль при визначенні ступеня тяжкості завданих тілесних ушкоджень, а також для правильності кримінально-правової кваліфікації злочину.

Аналізуючи проблеми судового розгляду даної категорії справ, можна дійти висновку, що труднощі, як правило виникають під час надання оцінки доказам, встановлення форми вини та відмежування від суміжних складів кримінальних правопорушень. Саме тому особливого значення набувають правові висновки суду касаційної інстанції, які мають на меті забезпечити однакове застосування норм кримінального законодавства судами нижчих рівнів.

Зроблений глибокий аналіз судової практики підтвердив, що найбільш поширеними підставами для перегляду судових рішень є помилки при встановленні спрямованості умислу, помилкова оцінка обставин справи і визначення ступеня тяжкості отриманих потерпілим тілесних ушкоджень.

Практика Верховного Суду формує важливі основи для правозастосовної діяльності, а також сприяє забезпеченню принципів кримінального провадження.

Отже, підсумовуючи усе вище наведене варто зазначити, що надання правильної кримінально-правової оцінки злочину, а саме умисному тяжкому тілесному ушкодженню, потрібно комплексно дослідити усі обставини кримінального провадження. Також важливим є належне використання спеціальних знань у галузі судової медицини, а також застосування актуальної судової практики, що є вкрай необхідною із умов ефективного захисту прав і свобод людини та належного здійснення правосуддя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України в редакції від 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Кримінальний кодекс України в редакції від 15.04.2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n745>
3. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень: Правила від 17 січня 1995 р. № 6 / МОЗ України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95#Text>
4. Стаття Громадської спілки «Мережа правового розвитку» на тему : «Тілесні ушкодження: класифікація, ознаки та наслідки для кривдника».

URL:<https://ldn.org.ua/consultations/tilesni-ushkodzhennya-klasyfikatsiya-oznakyta-naslidky-dlya-kryvdnyka/>

5. Науково-практичний коментар до ст. 121 Кримінального кодексу України, автор Прокопенко В.П. URL: <https://www.jurists.org.ua/criminal-law/1772-naukovo-praktichniy-komentar-do-st-121-krimnalnogo-kodeksu-ukrayini.html>

6. Кримінальне право України. Особлива частина: навчальний посібник/Попович О.В., Томаш Л.В., Латковський П.П., Бабій А.Ю. Чернівці, 2022. 319 с.

7. Шапченко С.Д. Принцип верховенства права і Кримінальний кодекс України 2001 року: деякі теоретичні, законодавчі та правозастосовні проблеми. Законодавство України. Науково-практичні коментарі. 2002. № 5. С. 85–92.

8. Мего-інфо. Юридичний портал №1. Стаття на тему: «Умисне тяжке тілесне ушкодження (ст. 121 КК України)». URL: <https://mego.info>

9. Шульга А.О. Основи методики розслідування вбивств на замовлення : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / А.О. Шульга ; Національна академія внутрішніх справ України. Київ, 2003. С. 8–9.

10. Катеринчук К. В. Особливості злочинів проти здоров'я особи, що вчиняються на замовлення. Судова апеляція. № 1 (42), 2016. С. 46-51.

11. Вища школа адвокатури НААУ, стаття на тему: «Проблемні питання розмежування окремих складів злочинів: суддя Вікторія Бучківська». URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/problemni-pitannia-rozmezuvannia-okremix-skladiv-zlociniv-suddia-viktorii-buckivska>

12. Тубелець О.С. Проблеми кваліфікації злочинів. Вісник вищої ради юстиції. 2013. № 3 (15). С. 100–110.

13. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 № 2 «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03>

14. Безоплатна правова допомога, стаття на тему: «Нанесення тяжких тілесних ушкоджень». URL: <https://legalaids.wiki/index.php>

15. Кримінально-процесуальний кодекс України в редакції від 01.04.2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
16. Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). 2021. Вип. 16 Лоза Т.В. *«Експерт як учасник кримінального провадження»*. URL: <https://journals.dpu.kyiv.ua/index.php/law/article/view/297/282>
17. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. проф. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 5-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2015. – 680 с.
18. Тертишник В.М. Кримінальний процес України. Особлива частина: підручник. Академічне видання. – К.: Алерта, 2014. – 420 с.
19. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 09.10.2018 у справі № 760/4968/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77087784>
20. Огляд практики ККС ВС щодо злочинів проти життя та здоров'я URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/837555/>
21. Постанова Верховного Суду від 07.05.2024 у справі № 332/875/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118923776>
22. Вирок Херсонського апеляційного суду від 24.06.2025 у справі № 766/6160/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128374000>
23. Постанова Верховного Суду від 27 листопада 2025 року у справі №161/8149/18у. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/132238197>
24. Постанова Верховного Суду від 16.08.2022 у справі № 125/636/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105852684>